

Є. К. Карлюга

асп.

науковий керівник: к.ю.н., доц. О. О. Нізгєєва

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ САНКЦІЙ З ПЕРСПЕКТИВИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА

На сьогодні, економічні санкції являють собою чи не єдиний дієвий засіб забезпечення дотримання норм міжнародного права. На це вказує практика міжнародного спілкування, що склалася після прийняття Статуту Організації Об'єднаних Націй, яким було створено цю міжнародну організацію. Зазначений документ по праву вважається віхою в історії міжнародних відносин, адже саме його положеннями було введено заборону на застосування суб'єктами міжнародного права сили або погрози силою, в тому числі задля забезпечення дотримання міжнародних зобов'язань [1, ч. 4 ст. 2]. Це, у свою чергу, змусило міжнародних акторів звертатися до інших видів примусу, прямо не заборонених сучасним міжнародним правом. Серед них, визначальне місце посів економічний примус, що реалізується, зокрема, у формі економічних санкцій. І, дійсно, наразі суб'єкти міжнародного права, стикаючись або з наступом на власні інтереси, або з порушеннями міжнародно-правових зобов'язань, обирають економічні санкції як примусовий захід, що сигналізує про неприйнятність відповідної поведінки та застосовується, аби примусити відповідального суб'єкта її змінити.

На ці висновки наштовхує аналіз ст. 1 Закону України «Про санкції» (далі – ЗУ «Про санкції»), яким надається правова регламентація суспільних відносин в сфері запровадження економічних санкцій Україною, або, мовою закону, «спеціальних економічних заходів» [2]. Також, на це вказує вітчизняна санкційна політика, що почала активно проводитися з 2014 р. у відповідь на «дії Росії, що пов'язані з порушенням територіальної цілісності, суверенітету та незалежності України» [3, с. 600]. Зокрема, застосовані Україною примусові заходи стали першими санкціями, вжитими нею автономно проти третіх держав. На сьогодні ж, економічні санкції,

відіграють роль важливого інструменту «впливу на країну-агресора» [4], але, з 2022 р., вже в контексті війни з Росією.

В цих умовах, питання ефективного застосування економічних санкцій виходять на перший план. У свою чергу, все більшого визнання набуває думка, що передумовою ефективності санкцій виступає, зокрема, забезпечення їх дотримання особами, що перебувають під юрисдикцією суб'єкта-адресанта санкцій [5].

Відповідно до сучасних міжнародних практик, забезпечення дотримання санкційних обмежень і заборон суб'єкта-відправника санкцій досягається шляхом визначення у внутрішньодержавному законодавстві: (1) підстав для притягнення до юридичної відповідальності за порушення санкційних настанов та її видів; (2) органу державної влади або їх системи, що уповноважені здійснювати контроль за дотриманням санкційного законодавства і приймати відповідні рішення про притягнення до юридичної відповідальності. Ця практика є характерною для реалізації санкційної політики двох найбільш активних адресантів санкцій – Європейського Союзу (далі – ЄС) та Сполучених Штатів Америки (далі – США).

Щодо ЄС, то правова регламентація таких питань, як вид і суворість юридичної відповідальності, а також визначення компетентних органів, відповідальних за забезпечення дотримання економічних санкцій, відбувається на рівні національного законодавства кожної держави-члена ЄС [5, с. 15]. Утім, нещодавно, з метою гармонізації національних практик забезпечення дотримання санкцій та усунення можливості їх обходу (англ. *circumvention*) приватним сектором шляхом здійснення забороненої діяльності у державах-членах ЄС, де встановлено, менш суворий вид відповідальності, Директивою 2024/1226 Європейського парламенту та Ради ЄС від 24.04.2024 р. було криміналізовано порушення санкційного законодавства як «єврозлочин» [6, с. 41]. Це передбачає зближення складів кримінальних правопорушень та встановлених ними покарань в національно-правових системах держав-членів ЄС.

На особливу увагу заслуговує приклад США як держави, що виділяє найбільшу кількість організаційних та матеріально-технічних ресурсів у сферу забезпечення дотримання економічних санкцій [7, с. 3]. В цій сфері ключовими органами державної влади виступають Управління з контролю за іноземними активами Міністерства

фінансів США (далі – OFAC) та Міністерство юстиції США (далі – Мін'юст США). Так, OFAC є органом, який є відповідіає за моніторинг дотримання економічних санкцій і уповноважений, у випадку наявності підозри щодо того, що фізична або юридична особа діє в порушення санкційних приписів, відкрити провадження проти такої особи. У випадку встановлення наявності факту вчинення правопорушення, OFAC може, зокрема, (1) накласти штраф, (2) повідомити Мін'юст США про вчинення кримінального правопорушення, (3) позбавити відповідної ліцензії [8, с. 1]. З іншого боку, Мін'юст США здійснює кримінальне переслідування осіб, які порушили норми санкційного законодавства. Актом про міжнародні надзвичайні економічні повноваження (IEEPA) від 1977 р. передбачаються такі види покарання, як штраф, позбавлення волі та конфіскація майна [8, с. 2].

Натомість, чинне вітчизняне законодавство, представлене головним чином вищезгаданим ЗУ «Про санкції», регулює лише порядок запровадження та зняття санкцій, залишаючи питання контролю їх виконання та відповідальності за їх порушення відкритим. Варто, однак, зауважити, що спроби заповнити ці законодавчі прогалини робилися декілька разів, останньою з яких став законопроект № 8384 від 25.01.2023 р. Законопроектом пропонувалося (1) доповнити ЗУ «Про санкції» ст. 5–3, яка передбачатиме притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні санкційного законодавства, (2) криміналізувати діяння у формі «невиконання, перешкоджання виконанню або ухилення від виконання економічних та/або інших обмежувальних заходів (санкцій)», доповнивши Кримінальний кодекс України ст. 111–3, а також (3) встановити підслідність цього злочину слідчим органам безпеки [9]. Але, на жаль, законопроект прийнято не було.

Таким чином, незважаючи на чітке законодавче регулювання процедури застосування, зміни та скасування санкцій, що надається профільним ЗУ «Про санкції», процес реалізації економічних санкцій стикається з низкою завдань, які потребують нагального вирішення задля підвищення ефективності санкційної політики України. Це, зокрема, стосується законодавчої регламентації питань контролю за виконанням санкційних приписів та відповідальності за їх порушення, що слугують важливими передумовами дієвості економічних санкцій як інструменту зовнішньої політики,

націленого в тому числі на забезпечення дотримання міжнародного права. З огляду на це, а також враховуючи зобов'язання України щодо адаптації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС, зокрема вищезгаданої Директиви 2024/1226, пропонується внести зміни саме до кримінального законодавства України, запровадивши відповідний склад злочину у сфері порушення законодавства про санкції. Це, своєю чергою, надасть національним правоохоронним органам належні процесуальні підстави для здійснення розслідування та притягнення до відповідальності фізичних та юридичних осіб, винних у порушенні санкційних заборон та обмежень. Також пропонується визначити в національному законодавстві орган державної влади, уповноважений на здійснення контролю за дотриманням економічних санкцій.

Список використаної літератури

1. United Nations Charter from 26.06.1945. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-char-ter> (дата звернення: 07.11.2024).
2. Про санкції : Закон України від 14.08.2014 р. № 1644-VII. Дата оновлення: 08.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text> (дата звернення: 07.11.2024).
3. Чулінда Л. І. Обмежувальні заходи (санкції) Європейського Союзу для зупинення воєнної агресії Росії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 599–602.
4. Міністерство закордонних справ України : Санкції проти РФ. URL: <https://mfa.gov.ua/protidiya-agresiyi-rf/sankciyi-proti-rf> (дата звернення: 07.11.2024).
5. Portela C., Olsen K. B. Implementation and Monitoring of the EU Sanctions' Regimes, including Recommendations to Reinforce the EU's Capacities to Implement and Monitor Sanctions. Brussels : European Union, 2023. 88 p.
6. European Commission : New EU rules Criminalising the Violation of EU Sanctions Enter into Force. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/new-eu-rules-criminalising-violation-eu-sanctions-enter-force-2024-05-17_en (дата звернення: 07.11.2024).
7. Early B., Preble K. Enforcing Economic Sanctions: Analyzing How OFAC Punishes Violators of U. S. Sanctions. New York : University at Albany, 2018. 50 p. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3306653 (дата звернення: 07.11.2024).
8. Congressional Research Service : Enforcement of Economic Sanctions: An Overview. URL: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF12063> (дата звернення: 07.11.2024).

9. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України та інших законів щодо встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про санкції : Проект Закону від 25.01.2023 р. № 8384. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41227> (дата звернення: 07.11.2024).